

Våra Kyrkor

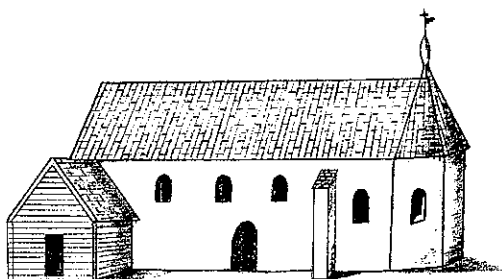
Carina Nöjd

Våra kyrkor

I Ekeby pastorat finns i dag sex kyrkor. Åsbo och Ekeby kyrkor tävlar om vilken som är den äldsta, men den gamla frågan vilken som byggdes först kanske vi aldrig kan få svar på. Enligt gammal tradition skall Åsbo kyrka vara byggd 1181. Ekeby nämns i skrift första gången 1223 men på grund av dopfontens ålder bör den vara äldre. Medeltidskyrkor var också Malexanders kyrka som nämns första gången 1345, och Rinna gamla kyrka som omtalas första gången 1382. Blåviks och Boxholms kyrkor invigdes betydligt senare, 1873 respektive 1897.

Ekeby kyrka

Kalkstenskyrkan i Ekeby har inte alltid varit rosa, men man anser dock att det var den ursprungliga färgen. I början av 1800-talet var kyrkan gulmålad, sedan blev den vit och 1967 fick kyrkan sin nuvarande rosa färg. Kyrkans vackra rosa färg har man fått fram genom att pulverisera tegelsten som sedan blandats med vit färg.

Ekeby kyrka på 1600-talet

*Ekeby kyrka
Foto: Gunilla Sjökvist*

I sitt nuvarande skick är kyrkan daterad till 1600-talet, gråstenarna i mittpartiets väggar är kvar från den ursprungliga kyrkan som troligtvis byggdes på 1100-talet. Vi vet att år 1223 tjänstgjorde en präst som kallades Andreas i Ekeby.

Under århundradenas lopp har stenkyrkan ändrat utseende flera gånger, både interiört och exteriört. Den äldsta kända teckningen av kyrkan är från 1600-talet. Då var kyrkan mindre, saknade torn och klockorna var upphängda i en stapel. Fönstren var små och satt högt upp i långhuset. Vapenhuset var en liten tillbyggnad av trä vid den västra delen av långhusets vägg.

Det nuvarande koret byggdes 1652, efter att Per Ribbing på Boxholms säteri skänkt pengar till detta. Samtidigt lät han inreda ett gravkor för den Ribbingska släkten. Där vilar många medlemmar av ätten Ribbing från 1600- och 1700-talen. Det ribbingska gravkoret är sedan mitten av 1800-talet helt stängt. I dag pryds väggarna inne i kyrkan med flera av den Ribbingska släktens vapensköldar.

Tornet byggdes 1753, och då revs också klockstapeln. Under hela arbetet höll kyrkoherde Curman byggmästaren, hans gesäll och dräng liksom målaren och hans dräng med mat, dricka, säng och kammare utan att ta betalt för det.

Inne i den gamla kyrkan fanns ett stenvalv som bars upp av stenpelare, detta ersattes 1786 av ett nytt valv i trä. Anledningen till att pelarna togs bort var att sockenborna tyckte att de skymde prästen, tog bort ljudet och gjorde det trångt i kyrkan.

Altartavlan målades 1693 av David Klöcker Ehrenstrahl och föreställer Kristus på korset omgiven av Jungfru Maria, Maria Magdalena och Johannes. Målningen skänktes till kyrkan 1697 av Catharina Ribbing. Den kostade i inköp en summa som motsvarade ett hemmansvärde i den redbara penningetiden. Tavlan är renoverad minst två gånger, 1808 och 1894.

Dopfunten av sandsten är från 1100-talet. Skålen är cylindrisk med bågält och fyra primitiva människofigurer. Enligt uppgifter föreställer figurerna: två biskopar, en laicus (lekman) med en lilja och en kvinna med ett äpple. Foten är nedtill fyrsidig och upptill rund. Ett avloppshål finns för att vattnet ska kunna rinna ut.

Madonnan och fattiggubben

I kyrkan står en stor madonnabild från 1400-talet i skulpterat och målat trä som anses vara värdefull. Madonnan håller Jesusbarnet i knät. Madonnans huvud är troligtvis nygjort på 1700-talet.

En träskulptur med rörliga leder kallad "Fattiggubben" sitter inne i kyrkan. Från början satt han i ett litet hus på kyrkvallen och när någon öppnade dörren sträckte han fram sin hand för att få en slant. Han härstammar från 1686 och anskaffades av komminister Lithander. Gubben såldes 1817 på auktion men 1926 kom den tillbaka till kyrkan. På dörren till huset stod skrivet:

*"Av trä och stock härinne sitter
jag i en mörk liten vrå
för fattigt folk jag pengar tigger
av den mig ser och förbigår
ty slut nu intet hjärta till
så framt du bär Guds kärleks bild".*

*Medeltida träskulptur
Foto: Chris Ödman*

*Fattiggubben
Foto: Chris Ödman*

År 1709 var tjuvar framme och stal pengar och pantsilver från kyrkan. I mars 1840 gjordes ett inbrott i sakristian. Tjuvarna tog bland annat en dopskål, vaxljus, "mässevin", skuldsedlar och prydnader. Om tjuvarna upptäcktes eller något av det stulna återfanns vet vi inte.

Elektriskt värmesystem infördes 1939. Samtidigt rengjordes kyrkans inre från sot och mörk beläggning. År 1968 installerades elektrisk belysning.

Prästgårdsbranden

Prästgården i Ekeby brann den 19 mars 1760. Prästbostaden, visthus, spannmålsbodarna, vagnhus samt en del av dräng- och redskapsbodarna förstördes. Av inventarierna gick inget att rädda. På den tiden var Nils Curman kyrkoherde i Ekeby, och han förlorade all sin egendom som fanns i byggnaden. Så gott som alla kyrkans handlingar och böcker försvann vid branden och därmed ovärderliga uppgifter om det som varit. Direkt efter branden byggdes en ny prästgård. Den stod kvar tills den nuvarande byggdes 1885.

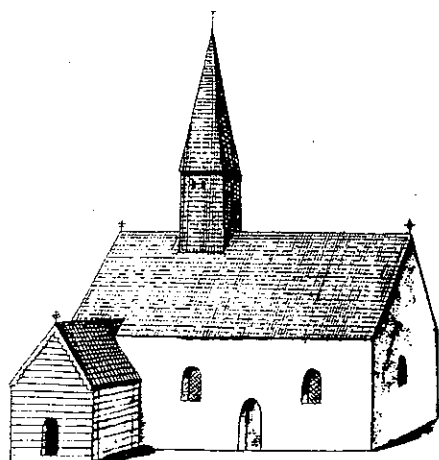
Åsbo kyrka

Åsbo kyrka är en medeltida kalkstenskyrka, troligtvis från 1100-talets slut. Kyrkan är den äldsta bevarade byggnaden i socknen. Det sägs att biskop Knut invigde kyrkan 1181. Uppgifterna stämmer inte, då Knut var biskop 1391-1426. Under åren 1173-1195 var Kol biskop. Om årtalet 1181 stämmer, var det han som invigde kyrkan. Det kan vara så att 1181 var invigningsåret då man lade den första grundstenen till kyrkan och att biskop Knut invigde kyrkan efter en utvidgning cirka tvåhundra år senare.

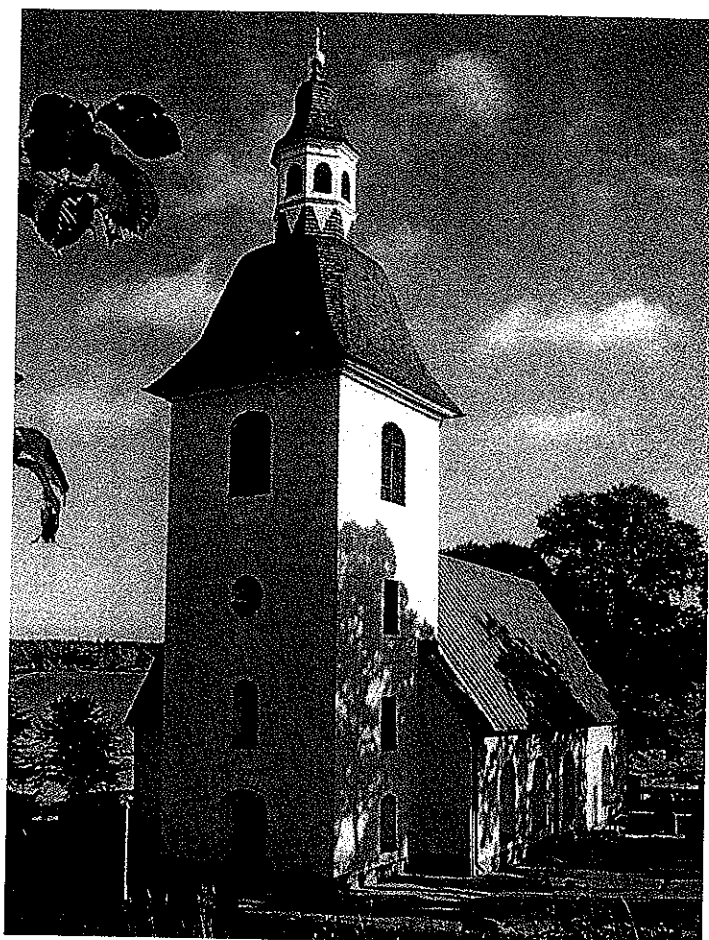
Enligt muntlig tradition skall det tidigare ha funnits en träkyrka vid Baltrarp.

På 1400-talet blev kyrkan för trång, och den byggdes då ut mot öster. Den fick ett rakt avslutat kor med samma bredd som långhuset. En ny sakristia murades upp. Om man ska försöka föreställa sig hur kyrkan såg ut invändigt, blir det en långsmal sal under fria takstolar eller platt tak med smala fönsternischer. Det måste ha varit mycket mörkt i kyrkan.

Omkring år 1450 täcktes kyrkorummet med tre lika stora kryssvalv, ett över koret och två över långhuset. Valven smyckades med band- och växtmotiv. I dag finns det inne i kyrkan en stockkista från medeltiden med rester av ribbor och slutstenar från de gotiska kryssvalven. De hittades vid gravöppningar i närheten av kyrkan.

Åsbo kyrka på 1600-talet

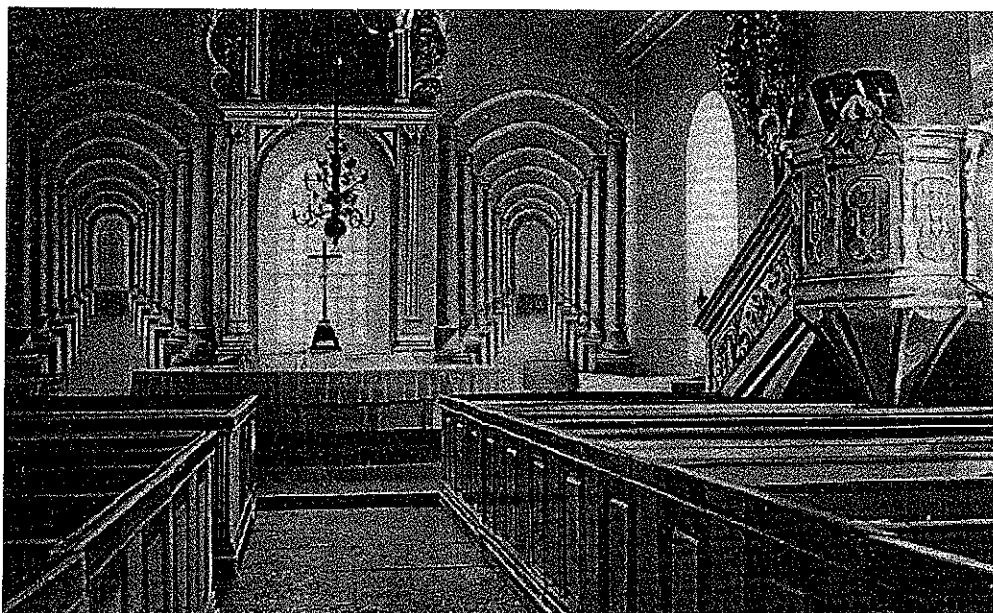
*Åsbo kyrka
Foto: Chris Ödman*

I kyrkan byggdes minst tre större gravkammrar. En för prästerna, en för ätterna Somme och Lilliestielke och en för ätten Stråle till Sjöared. Det ansågs bättre för den döde att ligga nära altaret. Hade man råd att köpa en plats under kyrkgolvet gjorde man det.

Den äldsta kända teckningen på kyrkan är från 1670. Teckningen visar södra muren och koret. Vapenhuset är framför den sydvästliga delen av kyrkan. Till höger är koringången och tre likformiga, rundbågiga fönster, som ursprungligen varit smalare. Överst reser sig en lantlig variant av takryttaren på Vadstena Klosterkyrka.

Folkmängden ökade och kyrkan blev för liten. På julstämman 1738 visades en vacker plan för utbyggnaden, där kyrkan hade torn i väster och korsarmar i norr och söder. General Fredrik von Rosen lovade att stå för byggkostnaderna på det villkoret att allmogen hjälpte till med jobbet. Bönderna ansåg att det var motbjudande att resa ett torn och onödigt att bygga två korsarmar. De vägrade därför att köra fram material till tornet.

Kyrkan besiktades år 1740 av murarmästare Fuldt från Linköping. Han tyckte att planen för utbyggnaden var vacker, men ansåg att det skulle bli för dyrt att utföra. Han gjorde då ett utkast till norra korsarmen, den blev sedan byggd efter hans förslag.

*Interiör från Åsbo kyrka
i början på 1900-talet
Fotot ägs av Arne Kjelleryd*

Byggmästare Gabriel Månsson i Linköping tillkallades 1743 för att granska takryttaren, som började luta, och den dåliga klockstapeln. Året efter fäste man takryttaren samt lade nytt spån på kyrktakets södra sida. År 1745 spånades vapenhusets tak, nytt golv inlades och nya bänkar byggdes längs väggarna. På takets norra sida regnade det in. Den sidan kunde inte täckas förrän korsarmen byggts. Mellersta valvet hotade nu att rasa. År 1741 bröt krig ut mot Ryssland och utbyggnaden fick vänta.

Vid en sockenstämma 1749 föreslog Ribbing att man ändå skulle börja bygga. Åsboborna beslutade att riva valven och enades om att alla skulle göra dagsverken. Jordbrukare skulle göra cirka 10 dagsverken per hemman, torpare ett eller två och övriga ett dagsverke. Bygget krävde 1200 dagsverken - av dem bidrog Ribbing med drygt 100 och Grönlund med 36. Bönderna och deras oxar utförde - som alltid - det mesta och tyngsta arbetet.

Murbruket tillreddes av lera, sand och kalk och blandades med halm och ormbunke. Sten och trä hämtades på Ribbings marker. Timret forslades till Huru sågkvarn. Under fem sommarveckor 1749 lyckades man bryta ned valven och delar av norra muren,

mura upp korsarmen, höja gamla kyrkans murar cirka 75 cm samt slå brädtunnvalv över kyrkorummet. Byggnadskostnaderna år 1749 uppgick till 1164 daler kopparmynt. Kyrkan rappades utvändigt och vitmenades invändigt 1750.

Klockstapeln blåste sönder 1774 och man ville bygga en ny. Men en gammal lag från 1759 sa att man skulle undvika att bygga klockstaplar av trä och i stället flytta in klockorna i stentorn. Man påbörjade byggandet av tornet och murade upp det cirka sex meter innan vinterköllden satte in. Stentornet var klart 1775 och i dess undervåning gjordes huvudingången. Det gamla vapenhuset revs, ingången murades igen och en ny fönsteröppning togs upp under läktaren.

Gravkamrarna i koret fylldes igen 1847-1855 för att förhindra svampbildning i golvet. I hela kyrkan lades nytt trägolv utom i långhusets mittgång, som täcktes med kalksten från Borghamn. Trots detta hade stora delar av trägolvet 1944 angripits av svamp och man måste lägga in kalksten. Med hänsyn till gravarna i koret rördes inte korgolvet, men 1952 tvingades man att även där byta till kalksten.

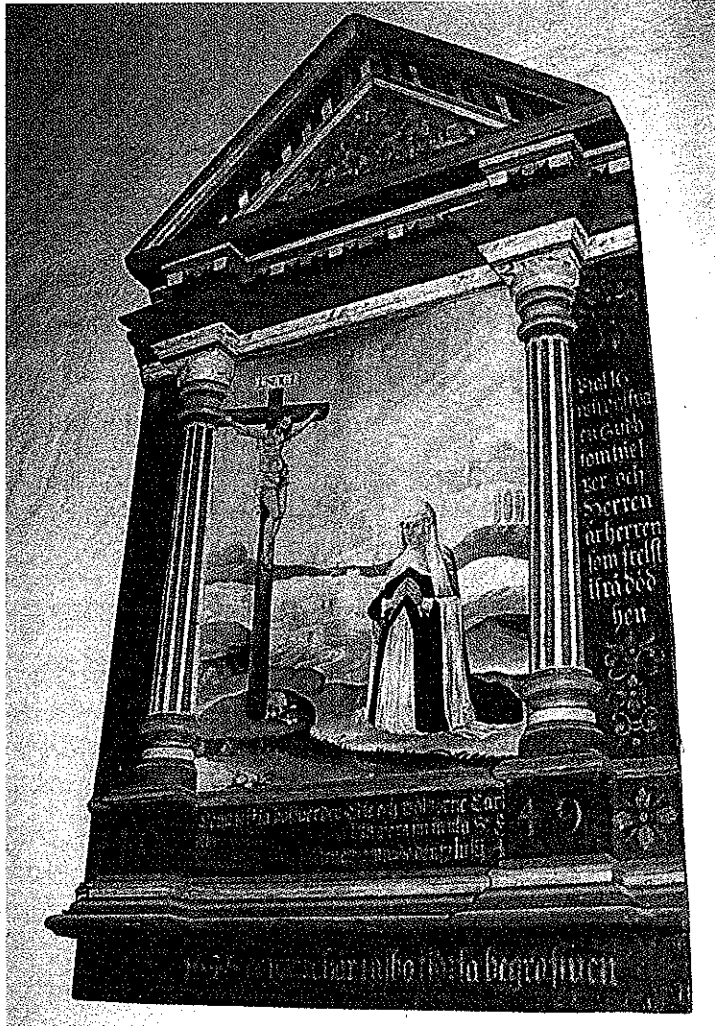
På den västra tornmuren kan man läsa årtalet 1775 och det anger tornets byggår. Högst upp på östra murens gavel står *B 1181*. Det betyder att kyrkan är byggd 1181, det år då första stenkyrkan enligt tradition invigdes. Nedanför står det *R 1847*. R står för reparerad och anger tidpunkten då murar, valv och fönsteröppningar fick sin nuvarande form.

Kyrkogården var från början liten och utvidgades bland annat 1776, 1819 och på 1860-talet. Kyrkogårdsmuren byggdes om 1755-1759 och kyrkogården utvidgades åt öster 1918. Huvudentrén byggdes 1928. Den äldsta delen närmast kyrkan omges av en gråstensmur från 1819.

Många av kyrkans inventarier är skänkta av Boxholms bruks grundare Gabriel Adolf Ribbing och hans hustru Beata Sparre. På två ljuskronor kan man läsa: "*År 1773 den 10 aug köpte Friherrinnan Beata Sparre thena krona til åsbo kiörka för kiörkans egna medel.*" Skriften kom till efter hennes död.

Dopfunten från 1200-talet är kyrkans äldsta inventarium. Den är av sandsten och har ett centralt avtappningshål. Dopfunten tillhör den så kallade *Grännatypen*, varav det finns fem kända exemplar kvar i dag.

På den södra muren finns en minnestavla över Märta Somme. Det är det äldsta porträtt av en kvinna som levtt och verkat i Åsbo. Iförd änkedräkt knäböjer Märta Somme inför den korsfäste Jesus. En lilja skymtar i förgrunden, en dödskalle ligger vid korsets fot och bakom strålar det himmelska Jerusalem mot en blåtonad bakgrund.

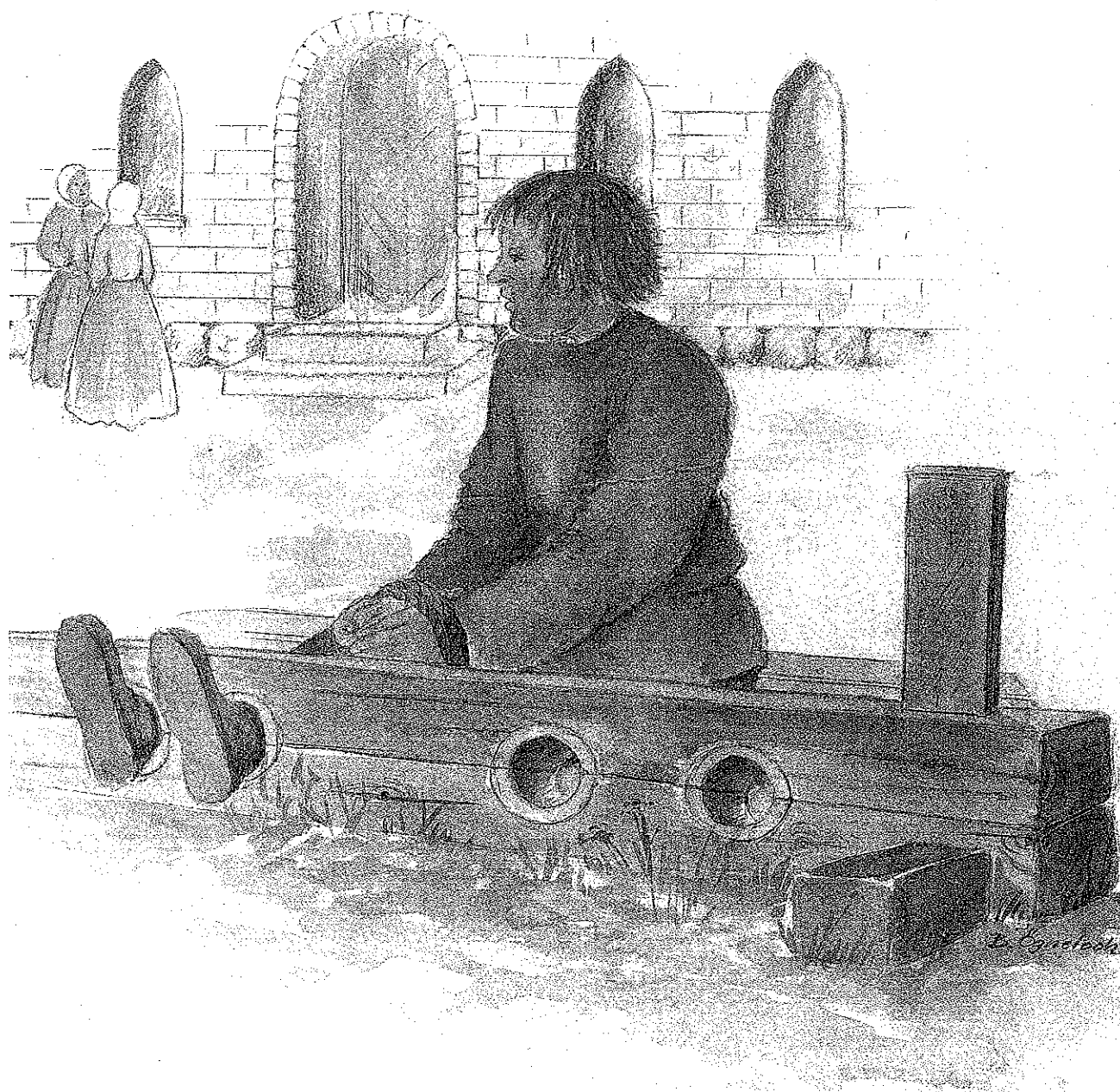

Märta Somme
Foto: Caroline Brun

Två äldre helgonbilder finns, skurna i ek. En bild föreställande Jesus döda kropp på Marias knä från 1400-talet. En skulptur med Anna, Maria och Jesusbarnet, från omkring 1500 är tillverkad av en bygdesnickare. Färgerna är påmålade 1938.

Av kyrkans gamla silveruppsättning finns inte mycket kvar. Natten mellan 23 och 24 maj 1851 bröt sig tjuvar in i sakristian och tog allt silver och ett stort belopp pengar. Då försvann nattvardskärl, dopskål och brudkrona. Dessa hittades aldrig.

I en gammal inventarieförteckning från 1784 uppges kyrkstöten som avlagd. Den bortåt tre meter långa käppen med sin malmknopp och bjällror finns fortfarande kvar. I tornrummet förvaras den gamla straffstocken.

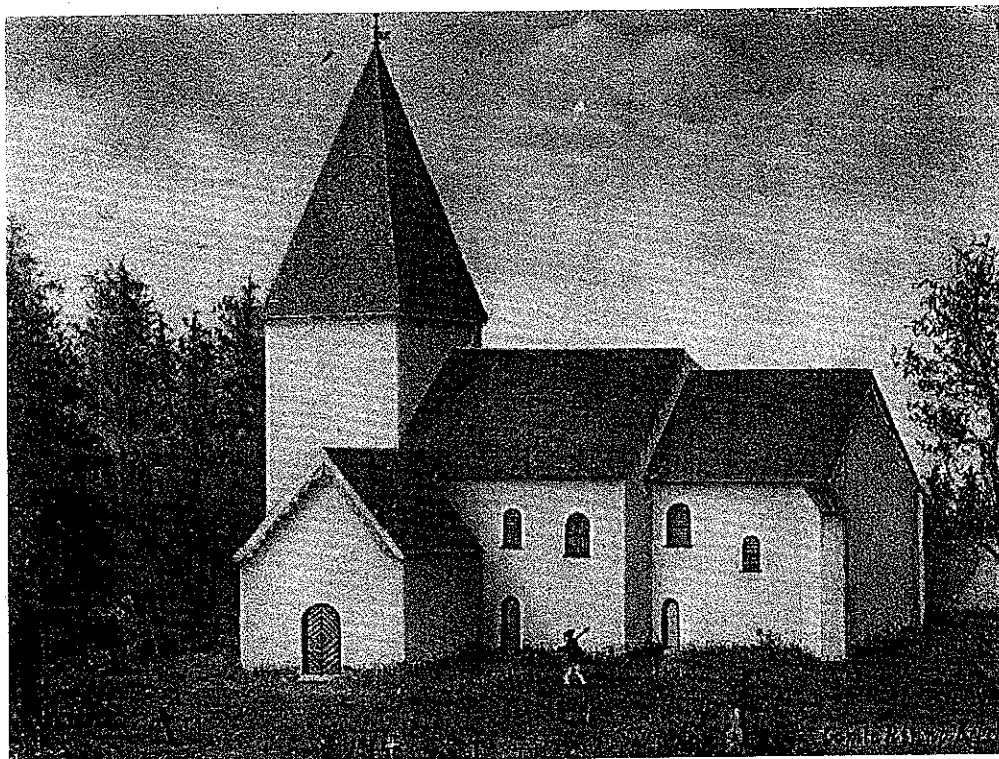
Straffstocken Illustration: Birgitta Ögnetooh

Rinna kyrka

Rinna socken kallades i äldre tider *Egby-Rinna* och var annex till Ekeby. Församlingen omtalas för första gången 1382 och har aldrig haft en egen kyrkoherde.

Den första medeltida kyrkan vet man inte mycket om. En stor del av kyrkans arkiv brann upp vid prästgårdsbranden i Ekeby 1760. Troligen var den gamla kyrkan från början av 1200-talet. Den var av sten och hade ett torn i väster, långhus med vapenhus på södra sidan samt ett lägre kor. Det lär också ha funnits en klockstapel; denna omtalas 1649. Enligt vissa uppgifter blåste klockstapeln omkull 1675, men byggdes upp igen 1681.

Redan på 1600-talet hade man klagat på att kyrkan var för liten, och planer på att bygga till den hade gjorts upp 1684. Den planerade tillbyggnaden tycks dock inte ha blivit av. Det skulle dröja ända till 1784 innan sockenstämman beslutade att bygga ett nytt tempel.

Rinna gamla kyrka
Illustration:
Karl Otto Karlsson

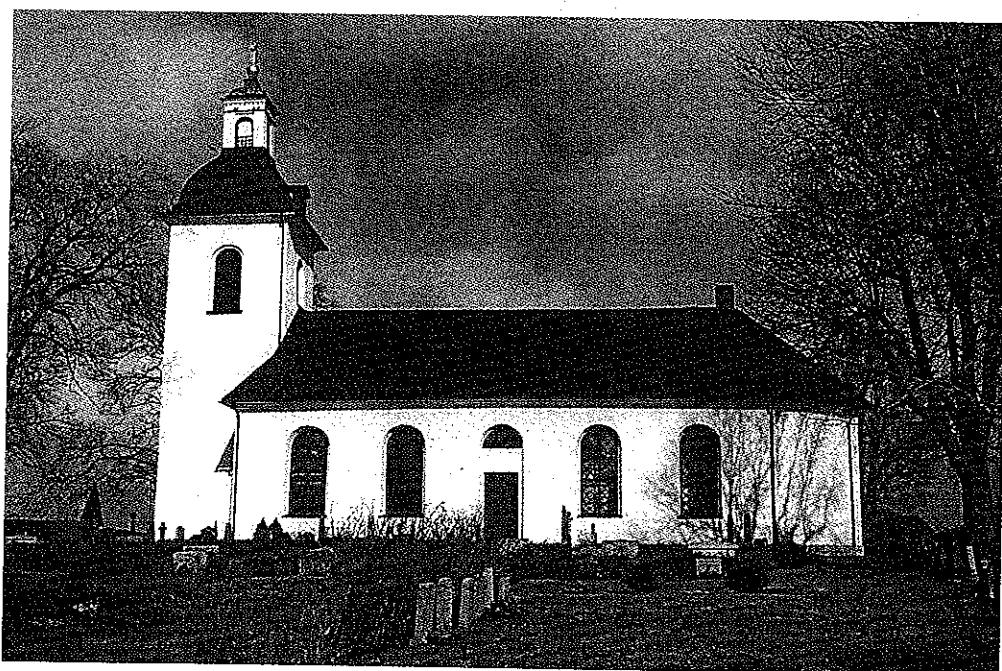
Anledningen till att det tog så många år innan bygget kom igång var att de ritningar som presenterades inte godkändes. Det första förslaget innebar bland annat att den nya kyrkans norra vägg skulle ingå i den dåvarande norra ringmuren. Förslaget gillades, men

församlingen ansåg att det skulle bli för dyrt att bygga efter ritningen och begärde istället ett enklare "helt enfaldigt och tarfligt" förslag. En ny ritning uppvisades och ansågs lämplig, men vissa ändringar behövde göras. Överintendentsämbetet översände 1799 sin tredje ritning och denna godkändes genast. Det var en förminskning av det tidigare förslaget med vissa förenklingar.

Den nya kyrkan byggdes med södra väggen på den gamla kyrkans norra grund och norra väggen utmed kyrkogårdsmuren. Det bestämdes att varje hemman skulle leverera sten, stockar och bräder samt att alla församlingsmedlemmarna skulle ställa upp med dagsverken. Enligt vissa uppgifter lades grunden till den nya kyrkan år 1800.

Själva byggnaden uppfördes 1802 och arbetet var slutfört på åtta månader. Året efter anskaffades inventarierna. När allt var klart stannade byggnadskostnaderna på 2 240:23 riksdaler. Utav den summan hade byggmästaren fått 900 riksdaler, glasmästaren 101 riksdaler och snickaren 102 riksdaler för predikstol, altartavlans omramning och nummertavlor. Det hade också gått åt 319 ökedagsverken, 6 887 drängedagsverken och 306 kvinnodagsverken.

När biskop Hedrén i slutet av 1830-talet visiterade Rinna kyrka med sitt stora och ljusa kyrkorum, konstaterade han att den var "en av de vackraste i Göstrings prosteri".

Rinna kyrka
Foto: Chris Ödman

Altartavlan målades av Per Holberg 1665 och förstärkt med Himmelsfärd. Tavlan bekostades genom en insamling i socknen. Triumfkrucifixet från 1300-talet hänger på södra väggen och anses vara mycket värdefullt. Det återger Frälsaren som den lidande människosonen. Krucifixet som är gjort i en skulpturateljé vid Linköpings domkyrka är ett av deras bästa arbeten.

Dopfunten är av kalksten och har åttakantig skål. Den är vackert smyckad med växtornament, genier (andar), fåglar och en hjort. Funten är gjord av Johan Silfverlings verkstad i Vadstena, och skänktes 1691 av Måns Olofsson och hans maka i Ärmestorp. Den är ett av de finaste alstren i sin art.

Fragment av en runsten har hittats i kyrkogårdsmuren och förvaras nu i ett utrymme innanför sakristian. Denna är Rinnas enda runsten.

Taket var från början täckt med spån, som 1902 utbyttes mot järnplåt. Det målades 1958 med kopparnitrat. Värmeledningar installerades 1935 och då togs den stora vedkaminen bort.

Rinna kyrka är en av landets bäst bevarade gustavianska kyrkor. Interiören är bevarad i så gott som ursprungligt skick. Kyrkan har ett stort arkitektoniskt och konstnärligt värde.

Det finns en gammal sägen om hur det gick till när Rinna kyrka skulle byggas:

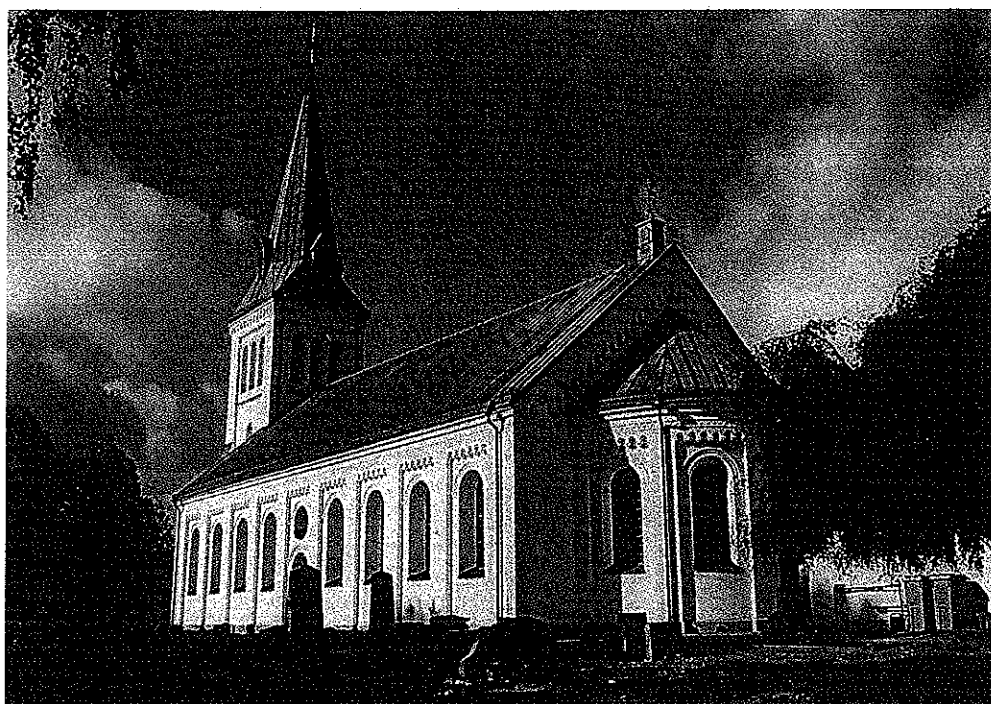
I Mossebo fanns en kulle med en härlig utsikt. På den bestämdes att kyrkan skulle byggas upp. Men det gick som det brukar gå när övermakten förbises i tillfrågan. Det som byggdes upp på dagen, revs osynligt ner på natten av kyrkrådet. Det blev omöjligt att fortsätta med kyrkbyggandet. Byggherrarna i Mossebo hade inte tillförlitligt rådfrågat kyrkrådet om rätta platsen för en kyrkobyggnad. Man kunde inte göra något emot råets vilja. Det blev ingen kyrka och platsen kallas än i dag för Kyrkbacken.

Därefter, under samma århundrade, gjordes återigen ett försök till ett kyrkbygge. Denna gång i Gärdslätt. Men även detta var omöjligt. Rået var även där och raserade. Rinnaborna var förtvivlade: Skulle ingen kyrka kunna byggas? Jo, där den i dag ligger vid sjön och på gränsen till Väderstad. Hade kyrkrådet inte ställt till oredda hade Rinna kyrka - enligt denna sägen - aldrig stått där hon nu står.

Malexanders kyrka

Malexanders kyrka är troligtvis den fjärde i ordningen på samma plats. Redan 1345 och möjligen även något tidigare vet man att det fanns ett tempel här.

Knut Jonsson testamenterade år 1345 bland annat sex mark till *Malgasandha* kyrka och tre mark till kyrkoherden Lambertus. Det finns även en teori om att det var Knut Jonsson som skänkte marken till den första kyrkan som skulle komma att kallas Södra Sand. Det kan även ha funnits en präst före Lambertus.

Malexanders kyrka
Foto: Gunilla Sjökvist

Det finns en gammal sägen i Malexander som berättar att den första kyrkplatsen skall ligga vid Ormsjötorp, en gård som ligger cirka 5 km norr om kyrkbyn:

”En del Malexanderbor ville ha kyrkan placerad vid den gamla färdvägen förbi Ormsjötorp, medan adelherrarna och de rika bönderna ville ha sin kyrka vid Sommens strand. De senare fick ge vika, och kyrkan började uppföras vid Ormsjötorp. Men, onda makter hade ett finger med i bygget. När arbetarna kom till sitt arbete om morgnarna var deras föregående arbete raserat och allt i oordning. Tanken på troll och andra oförklarliga saker var förklaringen. Arbetarna ville inte fortsätta arbetet, när de hade trollen

emot sig. Så beslutades att släppa ett par tvillingstutar med en kälke efter sig, där stutarna stannade, där skulle kyrkan byggas. Ekipaget stannade ungefär på den plats där den nuvarande kyrkan ligger."

Ingen vet säkert hur Malexanders äldsta kyrka såg ut. Att det var en träkyrka med spånbeklädda väggar och tak och med en sakristia av sten samt en klockstapel vet man dock. Kyrkan totalförstördes vid en brand 1587. Kort därefter byggdes en ny kyrka av timmer och församlingen fick då understöd av kung Johan III till byggnadsarbetet.

Både kyrkan och klockstapeln förbättrades många gånger under åren. År 1709 utfördes takmålningar i kyrkan. I koret och vapenhuset hängde ett flertal banér och vapensköldar.

Efter ett antal år behövde församlingen en större kyrkobyggnad och år 1753 byggdes kyrkan till. Runt kyrkogården var vid denna tid ett plank av timmer. I kyrkan fanns ett "kakaltare", och på detta satte församlingsborna fram olika matoffer.

I kyrkan hängde en målning föreställande "Kristi gravläggning". Den och en annan målning hängde på var sin sida om altartavlan. Målningen skänktes 1649 till kyrkan av ryttmästare Göran Armsköld och var ett krigsbyte från det 30-åriga kriget.

Kyrkan hade otur med stölder. Vid ett inbrott 1676 stals kyrksilvret och skrudarna. Efter det skaffades nytt silver och det i sin tur stals på natten mellan den 11 och 12 december 1850.

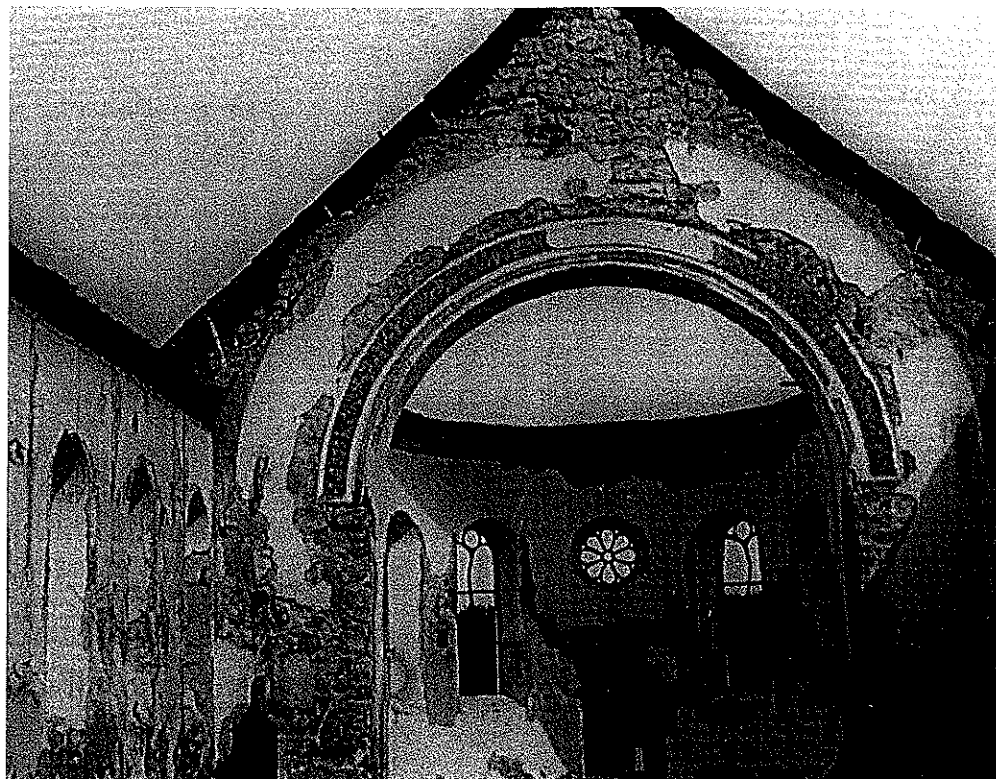
Denna kyrka stod kvar ända in på 1880-talet. Då hade den åter blivit för liten. Ritningen till den nya kyrkan upprättades år 1876. Den gick i nygotisk stil med långskepp och torn och med vapenhus i väster. Den nya kyrkan hade 796 platser, varav 652 i kyrkan och 144 på läktaren.

År 1881 invigdes den nya kyrkan som var byggd bredvid den gamla. Från den gamla träkyrkan överflyttades altartavlan, fyra ljuskronor och kyrkklockorna, som tidigare hade hängt i stapeln.

I maj 1881 skickade man en skrivelse till Kungl. Maj:t där man anhöll om att få riva och sälja den gamla träkyrkan med tillbehör, förutom orgeln. Pengarna man fick in skulle användas till plantering och hägnader runt den gamla och nya kyrkogården. I december samma år tillstyrkte Kungl. Maj:t att kyrkan fick rivas. Den såldes på

offentlig auktion och det högsta budet, 925 kronor, gavs av kapten O. F. Kugelberg på Bålnäs. Plankets timmer användes till byggandet av Annelund, nuvarande Furulund.

Natten mellan den 10 och 11 februari 1929 utbröt en våldsam eldsvåda i kyrkan. Efter några få timmar fanns bara de svartbrända yttermurarna kvar och dessa fick bilda grunden för dagens kyrka. Nästan alla inventarier förstördes. En del handlingar och kyrksilvret kunde räddas eftersom de förvarades i ett brandsäkert kassaskåp.

*Efter branden i
Malexanders kyrka
Fotot ägs av Malexanders
Hembygdsförening*

Varför det började brinna vet man inte. Det finns flera teorier, bland annat om felaktigheter i rökgångarna. Eftersom det hade varit mycket kallt, minus 18 grader, hade man eldat kraftigt i kaminerna på dagen. Gnistbildning från allt eldandet kan ha varit orsaken.

Den 25 oktober 1931 invigdes en ny kyrka av Biskop Erik Aurelius. Kostnaden för byggnationen, inklusive orgel och inredning, uppgick till 101000 kronor. Frånsett en liten förändring i tornspiran ser kyrkan exteriört likadan ut som den gamla. Interiören är däremot förändrad. Kyrkorummet har minskats och två nya rum tillkommit innanför vapenhuset. Det ena är inrett till sakristia. Kyrkan rymmer i dag 450 personer.

Elektriskt ljus installerades 1948 och elvärme 1964. År 1965 sattes en hörslinga in och fasaden renoverades 1977.

Trots att kyrkan brann ner 1929 finns tavlan *Kristi gravläggning* kvar och hänger vid sidan om altartavlan. Anledningen till att den räddades undan branden var att man vid rivningen av träkyrkan använde den att bära skräp på. Tekla von Goes såg detta och blev mycket upprörd över hur de behandlade tavlan. Hon tog tavlan från bärarna som ursäktade sig med att de hittat skynket på vapenhusvinden.

Tekla von Goes lät renovera tavlan och ramade in den. Den ärvdes senare av hennes brorsdotter, fru Signe Nyqvist från Stockholm. När den nya kyrkan invigdes 1931 skänkte fru Nyqvist den till kyrkan.

De tre okändas grav

För flera decennier sedan hittade man på stranden benrester av tre människor. Dessa är begravda på kyrkogården och på gravstenen står det inristat:

"De tre okändas grav

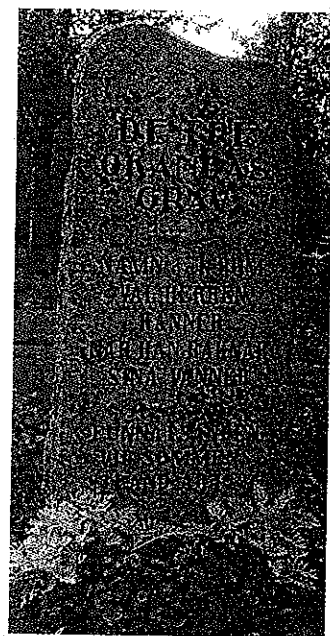
*Namn och rum väl herren känner
när han räknar sina vänner*

Funna i sanden vid Sommens strand år 1926".

Ingen vet än idag vilka dessa människor var. Men det finns olika teorier om fynden. Det kan ha varit tre svenskamerikaner som blev mördade och nedgrävda i sanden på Lilla Garpan. Det ryktas att de skulle haft mycket pengar på sig.

En annan teori är att de tre okända omkommit vid en drunkningsolycka år 1848. Då färdades nio beväringmän från Malmslätt på isen över sjön Sommen till sina hem i Ydre. Isen brast och samtliga omkom. Av de nio återfanns två, vilka är begravda på Malexanders och Asby kyrkogårdar.

Ytterligare en teori är att skeletten kan vara från den tid då pesten härjade i vårt land. På den tiden fanns särskilda begravningsplatser för offren. En begravningsplats skulle ha funnits vid Landsnäs och en annan vid Lilla Garpan. Någon riktig klarhet om dessa pestkyrkogårdar har dock inte gått att få.

De tre okändas grav
Foto: Gunilla Sjökvist

Blåviks kyrka

Blåviks församling är relativt ny. Den bildades 1866 av delar från Ekeby och Torpa socknar, och kallades Blåviks kapellförsamling. Det började med att kyrkoherden i Ekeby och Rinna, Anton Anders Aurelius, den 3 november 1860 skrev ett långt brev till kung Karl XV. I brevet anhöll han om att få bilda ett eget kyrkosamhälle.

Det dröjde ganska länge innan blåviksborna fick svar på sin skrivelse, närmare bestämt två år. När de äntligen fick svar blev det kungligt avslag på deras begäran, men blåviksbor ger sig aldrig lätt. Samma år gjorde de en förnyad framställning till kungen och för säkerhets skull även till biskopen.

I oktober 1866 fick de äntligen ja från kungen, och nu kunde Blåviks församling inom Ekeby pastorat bildas.

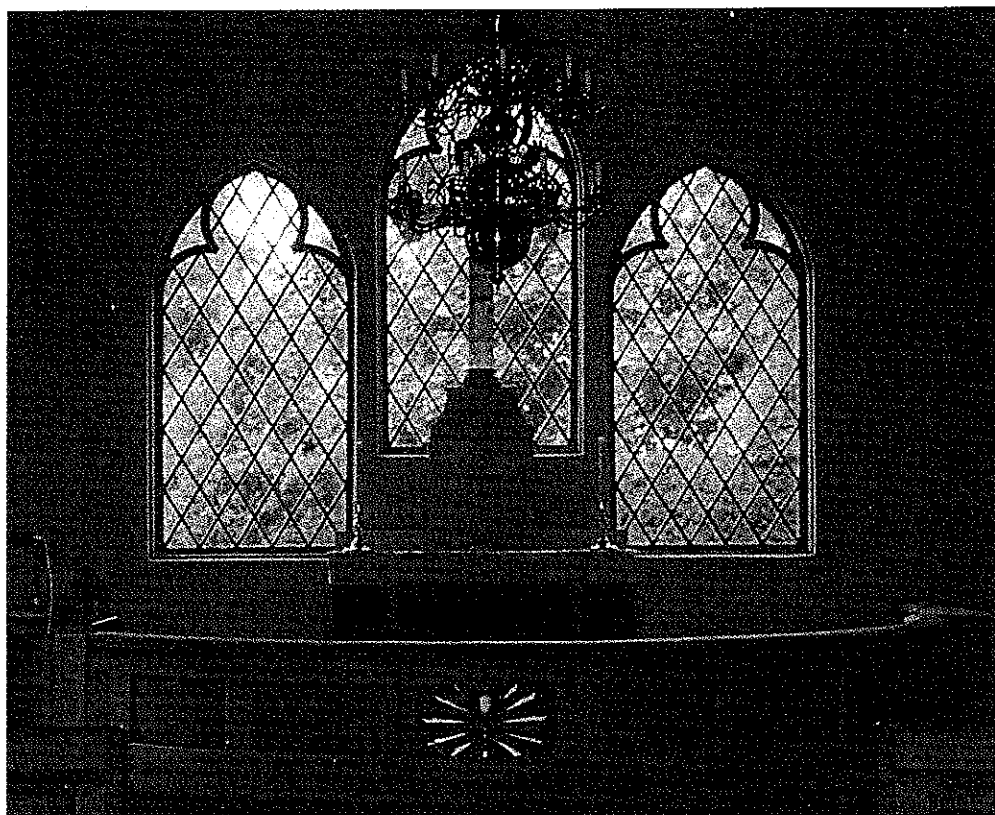

Blåviks kyrka
Foto: Kerstin Runn

Sedan år 1859 hade gudstjänster hållits i Blåviks gård, så den viktigaste angelägenheten för den nya församlingen var att bygga en kyrka. Församlingen hade god hjälp av fältkamrer Sven Johan

Bergman i Boarp. Han skänkte mark till kyrka och kyrkogård samt 5 000 kr till kyrkobygget. Han skänkte också hemmanet Kopparhult till prästbostad och 3 000 kr som bidrag till prästlön.

Ritningarna till kyrkan fastställdes den 24 juli 1868, och två år senare lades grunden. Kyrkan som skulle byggas var avsedd för 395 personer och hade kostnadsberäknats till 14 000 i dåtidens mynt. Vid anbudsgivningen 1871 kom det lägsta budet på 5 440 från byggmästare Gustaf Adolf Engstrand, som fick uppföra kyrkan.

*Interiör från
Blåviks kyrka
Foto: Kerstin Runn*

Församlingsborna skänkte allt timmer till kyrkbygget och lämnade även plank och järn. Dessutom ställde de upp med dagsverken. Utvändigt var kyrkan färdig hösten 1872, men invändigt dröjde det ända till juni 1873 innan den var helt klar. Invigningen förättades den 8 juni 1873 av biskop Ebbe Gustaf Bring.

I augusti 1877 förordnades den nyvigde prästmannen Carl Beckman till vice kapellpredikant. Han var den förste innehavaren av tjänsten, som han uppehöll endast några månader. Beckman efterträddes av Oskar Wågman, som 1879 blev den förste kapellpredikanten i Blåvik. En vikarierande predikant erbjöds 1877 en

årlig lön på 250 kronor. Kyrkväktaren fick fyra kappar råg per helt hemman, ett yste och en kollekt årligen. Kyrkosångsledaren hade en krona och 50 öre för *"hvarje helgedag han tjänstgör"*, jämte en kollekt om året.

Kyrkan har ett mycket vackert läge uppe på en höjd. Genom tre stora sammanhängande fönster framme vid altaret kan kyrkobesökarna se Sommens glittrande vatten.

År 1884 skänkte Boxholms AB en klocka av malm till kyrkan. Det finns även en klocka som har hängt på Liljeholmens gård. Den är troligen skänkt av fältkamrer Bergman. År 1931 skänkte Boxholms AB kyrkogårds- och skoltomterna till församlingen mot att denna löste ut en karta med 43 kronor.

Församlingen diskuterade 1938 att sätta in elvärme för 7 000 kr men det sköts upp *"i avvaktan på det oroliga världsläget"*. Inte förrän 1957 fick kyrkan elektricitet installerad.

Under 1940-talet började en björk växa upp genom kyrkgolvet som då fick läggas om. Det nya golvet skänktes av Boxholms AB. Koppartaket på tornet lades 1970, och två år senare byggdes muren kring kyrkan och kyrkogården.

När man byggde Blåviks kyrka 1871 inträffade en olycka:

"Johan Nilsson i Hallen, som genom olyckshändelse fått en oxe ihjälslagen vid kyrkbygget, fick tillstånd att insamla medel, som medlidsamma människor uppmanas lämna honom".

En sägen härrör också - som sig bör - från kyrkobygget:

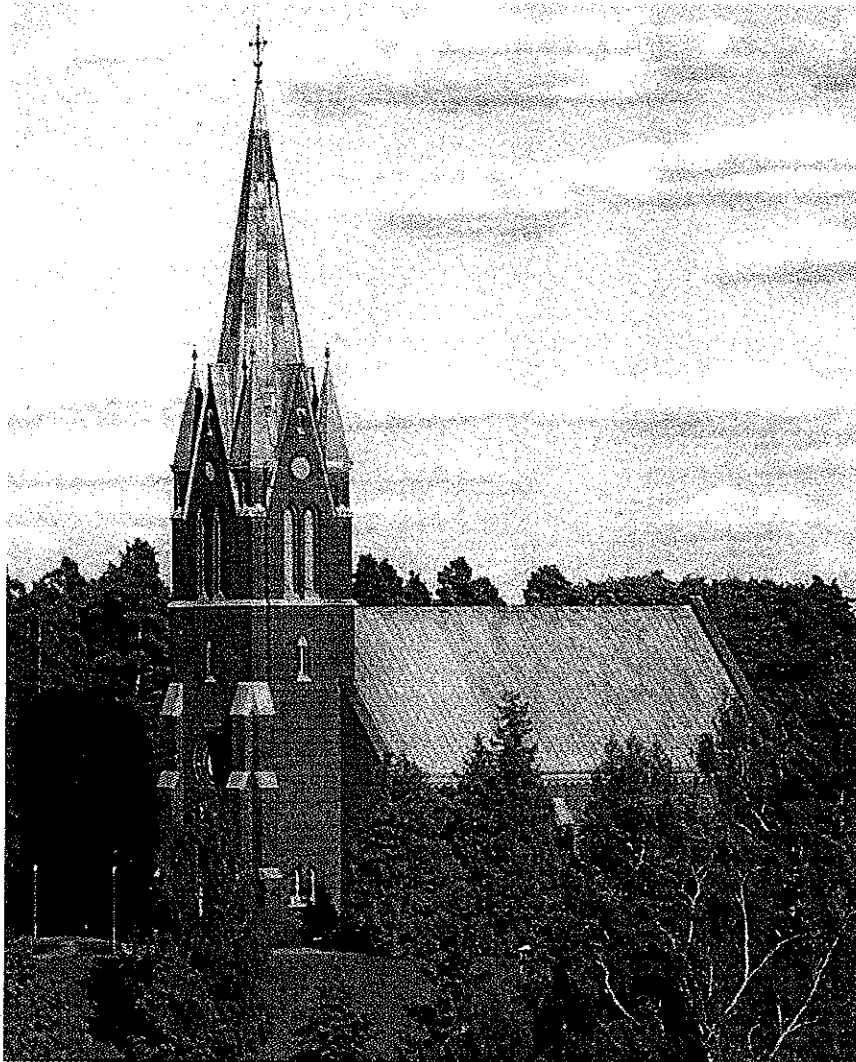
"En man som körde fram sten till byggandet av muren runt Blåviks kyrkogård blev av med en oxe. Oxen fick dra så tungt så ryggen knäcktes. Mannen uttalade då vissa förbannelser. Den förste som sedan begravdes på Blåviks kyrkogård var Anders på berget, som mannen kallades".

Boxholms kyrka

Bruket har haft väldigt stor betydelse för Boxholm och även för kyrkan. Ett litet samhälle växte upp runt bruket. År 1876 byggde bolaget en egen skola på området. I slutet på 1800-talet bestod samhället av omkring 1 200 personer, två tredjedelar tillhörde Ekeby och en tredjedel Åsbo församlingar. Avstånden var långa, folk hade cirka en mil - minst - till sina församlingskyrkor.

Bruket expanderade, befolkningen ökade och detta gjorde att behovet av gudstjänster närmare samhället blev större. År 1888 bestämde Domkapitlet att gudstjänster skulle hållas i Boxholms skollokal, som tillhörde bruket, tre söndagar per månad. Två söndagar hölls predikan av församlingsprästerna (Åsbo och Ekeby) och en söndag av skollärare C. Blomstrand. Lokalen blev snart för liten för den växande befolkningen.

Wilhelm Wettergren hade 1875 blivit disponent för Boxholms AB. Han var en man som intresserade sig mycket för sina anställdas religiositet. Wettergren föreslog på 1890 års bolagsstämma att 7 500 kronor av årets (1889) vinstmedel skulle avsättas till en fond för byggandet av en kyrka. Förslaget ansågs vara mycket bra, och varje år fram till 1897 avsattes pengar till fonden.

Boxholms kyrka
Foto: Per Arne Larsson

År 1892 kontaktades den kände arkitekten Gustaf Pettersson, Överintendentsämbetet, för att han skulle förbereda ritandet av en kyrka i trä eller slaggtegel. Det bestämdes att den skulle byggas av slaggtegel eftersom det erhöles på platsen och framhöll sambandet mellan bruket och kyrkan.

Kyrkan med sitt cirka 50 meter höga torn är belägen uppe på en kulle intill Svartån. Grunden till kyrkan uppfördes 1895, och innan den var helt klar murades en kopparlåda in. Den innehöll *"ett dokument och nio stycken guld-, silver-, och kopparmynt till ett värde av kronor 20:93"*. Ingen vet var den är inmurad, men en kopia av handlingen finns i kyrkans arkiv.

Efter två år var kyrkan färdig och invigdes den 12 september 1897 av biskop C. W. Charleville. Kyrkan rymde ursprungligen 595 personer. Hela byggnationen kostade 80 505:64 kronor och inventarier köptes för ca 5 000 kronor.

Slaggtegel eller vällugnstegel var en biprodukt från det gamla valsverket. Inför kyrkbygget hade man konstruerat speciella formar som liknade tegelstenar. Till kyrkan gick det åt 200 000 slaggtegel och alla dessa finns registrerade, sten för sten, i protokoll som berättar exakt var dessa skulle sitta i byggnaden.

Allt bekostades av Boxholms AB som ägde kyrkan, ansvarade för skötseln och stod för alla kostnader. Såväl bruket som Ekeby och Åsbo pastorat ville att hela brukssamhället skulle ligga i Ekeby församling. År 1926 justerades församlingsgränserna och hela brukssamhället lades under Ekeby församling. Då överlämnade Boxholms AB kyrkan som gåva till Ekeby församling.

Den yttre taktäckningen av svartplåt kom från brukets plåtvalsverk. Inredningsarbetet, inklusive den utsirade altarringen, är utfört på snickerifabriken. Redan från början användes elektricitet från brukets anläggning. I sakristian hänger en oljemålning av bruksdisponenten Carl Elis Wilhelm Wettergren, född 17/7 1840. Det var genom hans initiativ som kyrkan byggdes.

Elektrisk klockringning sattes in vid renovering i slutet av 1930-talet. Vid den senaste renoveringen 1990 installerades automatisk klockringning med lucköppning. Yttertaket av svartplåt ersattes på 1970-talet med grön patinerad kopparplåt.